

Prof. zw. dr hab. Ludwik Jaxa-Bykowski (1881-1948)

Rektor Uniwersytetu Ziemi Zachodnich w latach 1941-1943

Urodził się 19 stycznia 1881 roku w folwarku Zagwózdź w powiecie stanisławowskim.

W latach 1899-1904 studiował na Uniwersytecie Lwowskim. W latach 1901-1903 był demonstratorem w Zakładzie Botaniki.

20 listopada 1904 uzyskał stopień doktora filozofii w zakresie zoologii na podstawie pracy pt. „Badania anatomiczne nad gatunkiem rodzaju *Fierasfer* Cuv.”.

W latach 1904-1906 pracował jako zastępca nauczyciela w Gimnazjum w Przemyślu, a następnie przez kolejny rok był nauczycielem rzeczywistym w Gimnazjum Arcyksiężnej Elżbiety w Samborze. W 1907 roku przeniósł się na stałe do Lwowa, gdzie pracował jako profesor w V i VIII Gimnazjum. W latach 1917-1918 pełnił funkcję dyrektora VIII Gimnazjum.

W 1918 roku brał udział w walkach o Lwów. W latach 1918-1920 służył w miejskiej Straży Obywatelskiej we Lwowie oraz działał w Komisji Rządzącej. W 1921 roku był wizytatorem szkół przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Lwowskiego.

1 listopada 1921 roku mianowano go profesorem zwyczajnym zoologii i parazytologii Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie.

W latach 1923-1924 był dyrektorem Departamentu Nauki i Szkół Wyższych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

W roku akademickim 1926-1927 habilitował się na Uniwersytecie Poznańskim z pedagogiki eksperymentalnej i dydaktyki nauk przyrodniczych. W 1927 roku uzyskał nominację na profesora zwyczajnego i objął Katedrę Pedagogiki UP.

W latach 1929-1930 i 1932-1933 pełnił funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego UP.

23 czerwca 1932 roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nadało Katedrze Pedagogiki status Instytutu Pedagogicznego, na którym mogli kształcić się nauczyciele oraz działacze oświatowi i społeczni.

Po wprowadzeniu w 1933 roku ustawy o reformie szkolnictwa i likwidacji katedry prof. Jaxa-Bykowski został przeniesiony w stan spoczynku. Mimo starań rektora i Rady Wydziału Humanistycznego, dzięki którym przedłużono mu zatrudnienie na kolejny rok akademicki, 30 września 1934 roku nieodwołanie

przeniesiono go na emeryturę. W latach 1934-1939 kontynuował pracę na UP bez wynagrodzenia, jako docent prywatny.

Po rozpoczęciu II wojny światowej trafił do Warszawy, gdzie służył w Ochotniczej Straży Obywatelskiej aż do kapitulacji stolicy. 30 września 1939 roku jako członek Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych przyłączył się do jego konspiracyjnej działalności. W 1940 roku wystąpił z inicjatywą zorganizowania tajnych kursów humanistycznych i prawno-politycznych. W październiku 1940 roku powołano komitet organizacyjny tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich, stanowiącego kontynuację Uniwersytetu Poznańskiego.

Prof. Jaxa-Bykowski pełnił funkcję rektora UZZ w latach 1941-1943, nosząc pseudonim „Kulczycki”. W latach 1943-1944 był prorektorem UZZ.

Wykładał pedagogikę ogólną na Wydziale Humanistycznym oraz filozofię polityki na Wydziale Prawa i Wydziale Ekonomicznym UZZ. Po upadku powstania warszawskiego prowadził zajęcia w filii UZZ w Kielcach. Pracował również jako nauczyciel w tajnym szkolnictwie średnim.

W kwietniu 1945 roku powrócił do Poznania i reaktywował Katedrę Pedagogiki UP. Jesienią 1945 roku rektor powierzył mu zorganizowanie Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich.

W latach 1946-1947 działał na rzecz odtworzenia Stronnictwa Narodowego. Była to działalność bardzo ryzykowna w nowych warunkach politycznych. 8 października 1947 roku został aresztowany przez UB. 29 stycznia 1948 roku postawiono mu zarzuty przynależności do nielegalnej organizacji. 23 lutego 1948 roku odbył się proces, w którym skazano go na 6 lat więzienia, 2 lata utraty praw publicznych oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa. Wyrok zaskarżono do Najwyższego Sądu Wojskowego w Warszawie, wnosząc o uniewinnienie lub darowania kary, co nastąpiło 13 kwietnia 1948 roku. W tym czasie był już zwolniony z aresztu i przebywał w szpitalu z powodu ciężkiego zapalenia płuc.

Był autorem ok. 200 prac, artykułów i recenzji. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się wokół dydaktyki eksperymentalnej i antropologii pedagogicznej. Badał wpływ cech rasowych uczniów na ich zdolności intelektualne. Zajmował się dydaktyką nauk przyrodniczych.

W latach 1920-1929 był redaktorem czasopisma „Muzeum”, a w latach 1920-1926 współredaktorem „Rozpraw Biologicznych”. Działał w Zarządzie Głównym Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Był również wiceprezesem Czytelni Akademickiej we Lwowie. Należał do Stronnictwa Ludowego.

Zmarł 28 czerwca 1948 roku. Pochowano go na Cmentarzu Jeżyckim, bez udziału władz UP.

W 1957 roku przeprowadzono rewizję nadzwyczajną jego sprawy, uchylono poprzednie wyroki i umorzono postępowanie z powodu braku znamion przestępstwa w zarzucanym czynie.

Na podstawie: Michał Boksa, *Ludwik Jaxa-Bykowski, w: Poczet rektorów Almae Matris Posnaniensis*, red. Tomasz Schramm, Poznań 2016; *Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1981*